

Lieflijke regels uit de middeleeuwen

Stemmen op schrift, het spannende eerste deel van de nieuwe *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur*, is geschreven door Frits van Oostrom: van *Hebban olla vogala via Hadewych* en de *Reynaert* tot Jacob van Maerlant.

THEO HAKKERT

BIJNA TIEN jaar geleden won hij de AKO-prijs voor zijn boek over de dertiende-eeuwse schrijver Jacob van Maerlant. Toen al wist Frits van Oostrom (1953) dat zijn volgende boek nog ambitieuzer en veelomvattender zou zijn. Hij zou een geschiedenis schrijven van de Nederlandse literatuur in de middeleeuwen. "In een artikel had ik al eens geopperd dat het tijd werd voor zo'n boek."

Donderdag is dat boek, *Stemmen op schrift*, aangeboden aan de prinsessen Mathilde en Máxima van België en Nederland. Het is als losse uitgave te koop, maar het is ook deel 1 van *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur*, een initiatief van de Nederlands Taalunie. Populair gezegd: er moest 'een nieuwe Knuvelde' komen. Gerard Knuvelde was de schrijver van de laatste geschiedenis van de Nederlandse literatuur.

Maar bij het verschijnen van een nieuwe editie van het standaardwerk in 1970 was eigenlijk al duidelijk dat het achterhaald was. Sinds 1997 werken wetenschappers daarom aan een nieuwe, acht-delige reeks. Het eerste en laatste deel, respectievelijk geschreven door Frits van Oostrom en Hugo Brems (over de periode 1945-2000) zijn deze week verschenen. In 2010 is de serie klaar.

Van Oostrom was al bezig aan zijn boek toen het project werd geïnitieerd. "Ze vroegen mij of ik mijn boek als deel 1 wilde inbrengen. Nou, graag."

Van Oostrom is hoogleraar in Utrrecht en president van de KNAW. "Na de laatste editie van Knuvelde is juist in de afgelopen 35 jaar over middeleeuwse teksten veel gepubliceerd. Maar zelfs als de nieuwe kennis er niet was, is het tijd om het verhaal nog eens te vertellen. Omdat ik vind dat een cultuur met zijn geschiedenis in gesprek moet blijven. Iemand moet zo nu en dan zijn licht laten schijnen over wat Hadewych, de *Reynaert*, *Karel ende Elegast* en *hebban olla vogala* gezamenlijk hebben. Allerlei publicaties zijn verschenen over de *Reynaert*.

Zes boeken alleen al over Hadewych, onze wereldberoemde mystica. Het aantal mensen dat van Hadewych veel weet én van de *Reynaert*, is minimaal. Dat zijn er nog geen vijf."

Hij is, kortom, een van de weinigen die een compleet beeld hebben van de periode. "Met name het internationale aspect ontbrak altijd. Knuvelde was – met alle respect – wel heel erg alleen maar Neerlandicus. Dat moest ook wel; hij moest alle eeuwen behandelen. Ik kijk binnen de periode breder. Ik weet veel meer dan hij over de Franse, Duitse, Engelse en Latijnse literatuur uit deze tijd en ik kan dus de Nederlandse veel meer in relatie zien. De middeleeuwse literatuur is heel internationaal. Al die teksten zitten vast aan het Frans, Engels of Duits. De *Arthur*-roman is een Europees genre."

Een goed voorbeeld van wat deze aanpak kan opleveren, een spraakmakend voorbeeld zelfs, is Van Oostroms nieuwe lezing van de oudste Nederlandse poëzieweg. De dertien beroemde woorden *hebban olla vogala nestas hagunnan / hinase hic enda thu / wat unbidan we nu?* stammen uit de elfde eeuw, maar ze werden tot voor kort beschouwd als een opmerking in de kantlijn gemaakt door een monnik die een boek kopieerde. Eerder maakte Van Oostrom al bekend dat deze regels mogelijk door een vrouw waren geschreven en niet door een man.

"Op zich niet zo'n briljant idee, hoor," relativeert hij. "De dertien woordjes werden in 1930 ontdekt. Prachtig toch dat je 75 jaar later kunt denken dat het toch anders zit dan je altijd hebt gedacht." Hij zag dat in Spaanse, Franse en Arabische poëzie uit dezelfde tijd dit soort lieflijke regels ook vaak voorkwamen. "Teksten waarvan algemeen bekend is dat ze van vrouwen zijn. Een latinist uit Cambridge is inmiddels, geheel onwetend van mijn lezing, tot dezelfde conclusie gekomen."

Van Oostrom schrijft wetenschappelijk verantwoord, maar in toegankelijke stijl, "Ik heb iets van een artistieke inslag. Over literatuur hoef je niet per se literair te schrijven, maar ook niet te droogstoppelig. Op die manier kun je een veel breder publiek bereiken. Kennis is er niet alleen voor ingewijden."

Hij trekt onder het motto "Wat een vreemde wereld – en wat lijken ze op ons" graag lijnen naar deze tijd. De passage heeft uiteindelijk het boek niet gehaald, maar hij had geschreven dat Spong in een eventuele verfilming van de *Reynaert*

heel geschikt zou zijn om de hoofdrol te vertolken. "Hij heeft het ambivalente dat *Reynaert* heeft. Die grote scherpzinnigheid, maar er zit ook iets ijzingwekkends aan hem, iets diabolisch. We hebben het uit het boek gehaald. Het argument van de redacteur was dat het boek vijftig jaar meegaat en niemand Spong dan nog kent. In België kennen ze hem nu al niet. Nu moet hij mij geen proces aandoen, wegens laster. Spong mag zich best geveild voelen, de *Reynaert* is een meesterwerk."

Frits van Oostrom, *Stemmen op schrift. Geschiedenis van de Nederlandse Literatuur tot 1300*, 642 blz., €35. Gebonden in de reeks *Geschiedenis van de Nederlandse Literatuur*: €45. Uitgeverij Bert Bakker.

'SPONG ZOU EEN VOORTREFFELIJKE REYNAERT ZIJN'

Beckett leest in Londen en Delhi

Frits van Oostrom.

FOTO PHIL NIJHUIS/GPI